

УДК 327(4-672EU)

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.7042021.1>

Оригинални научни рад

Дејана Вукасовић

Институт за политичке студије, Београд

ЕВРОПСКА УНИЈА КАО АКТЕР У МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА: МОЋ ДИСКУРСА

Сажетак

У савременој академској литератури постоји мноштво дефиниција које настоје да укажу на специфичност ЕУ као актера у међународним односима. У овом раду, ауторка се ослања на постструктуралистичко становиште у међународним односима, те полази од става да ЕУ не поседује предискурзиван идентитет, већ је њен идентитет изграђен кроз дискурс. У складу са постструктуралистичким становиштем, ауторка заступа став да идентитет ЕУ захтева “спољашњег другог” кога истовремено и конструише. Рад је стога усмерен на моћ која се налази у основи односа „ја–други”, те на представе и праксе које омогућавају изградњу супериорности и инфериорности у овом односу. У првом делу рада представљају се основе постструктуралистичког становишта у међународним односима и студијама европске интеграције. Други и трећи део рада анализирају дискурсе ЕУ као заједнице вредности и глобалног актера. У фокусу анализе су изјаве званичника ЕУ и стратешка документа која дефинишу ЕУ као актера на међународној сцени. Кроз ове дискурсе, ЕУ производи „знање” о својој супериорности у односу на спољашње друге, чиме се обезбеђује легитимитет репрезентативних пракси. Закључује се да дискурзивна конструкција ЕУ као актера у међународним односима нужно не захтева конструисање другог као радикално различитог, са јасним границама између ЕУ и других, већ да и изградња флуидних граница између ЕУ и њених амбивалентних других може такође довести до деловања ЕУ као модерног актера, налик држави.

Кључне речи: ЕУ, идентитет, моћ, актерство, дискурс, постструктурализам, заједница вредности, глобална сила

УВОД

Како дефинисати ЕУ као актера у међународним односима? Овај задатак најпре подразумева утврђивање појма актерства. Једна од најчешће коришћених дефиниција актерства је дефиниција коју је дао Гунар Сјестед (*Gunnar Sjöstedt*) 70-тих година прошлог века. Према овом аутору, актерство је „способност ентитета да се понаша активно и промишљено у односу на друге актере у међународном систему” (*Sjöstedt 1977, 15*). Ова способност ентитета, према Сјестеду, процењује се на основу разграничења ентитета од других актера, његове аутономије у процесу доношења одлука и постојања правног субјективитета и дипломатске способности да води преговоре са трећом страном (*Sjöstedt 1977, 13–19*). Једну од новијих дефиниција актерства дао је Стефан Клосе (*Stephan Klose*), који на другачији начин сагледава значење овог појма. Према Клосеу, актерство представља „способност ентитета да поново замисли (*re-imagine*) и реализује улогу свог ‘ја’ у специфичном контексту међународних односа”. Овај аутор сматра да дефиниција актерства ЕУ укључује три нивоа анализе: поновно замишљање (*re-imagination*) међународне улоге ЕУ као одговора на неизвесне ситуације које доводе у питање устаљене рутине, покушаје ЕУ да реализује своју замишљену улогу у друштвеној интеракцији и импликације образовања ове улоге ЕУ по однос сопство/други (*Klose 2018, 2*).

У овом раду, ауторка се ослања на постструктуралистичко становиште у међународним односима, те сматра да ЕУ не поседује предискурзиван идентитет, већ представља „замишљену заједницу” чији је идентитет изграђен кроз дискурс. Наратив о ЕУ као међународном актеру је такође и наратив о „замишљеном другом” који се истовремено конструише. Дискурзивно конструисани идентитет ЕУ кроз различитост не означава само ЕУ као актера у међународној политици, већ и природу односа које ЕУ има са спољашњим другима. Овај однос заснива се на хијерархији и подређености, тј. на супериорности сопства ЕУ у односу на њене спољашње друге. Први део рада посвећен је сагледавању идентитета ЕУ из угла постструктуралистичког становишта у међународним односима и студијама европске интеграције, као и теоријском размимоилажењу са конструктивистичком теоријом, посебно у светлу дилеме да ли ЕУ делује као модерни или постмодерни актер у међународним односима. У другом и трећем делу рада анализирају се дискурси ЕУ као „заједнице вредности” и ЕУ као „глобалног актера”. У фокусу анализе су изјаве званичника

ЕУ и стратешка документа која дефинишу ЕУ као актера на међународној сцени. Указује се да представљање ЕУ као заједнице вредности и глобалног актера производи „знање” о супериорности ЕУ у односу на спољашње друге, чиме се омогућава легитимитет репрезентативних пракси. Кроз дискурсе „креатора” спољне политике ЕУ конструише се одређена „стварност” и „истина”, које омогућавају различите облике спољнополитичке праксе. Ауторка закључује да дискурзивно конструисање ЕУ као актера у међународним односима не захтева нужно конструисање другог као радикално различитог, са јасним границама између ЕУ и других. Напротив, изградња флуидних граница између ЕУ и њених амбивалентних других може такође довести до деловања ЕУ као модерног актера.

ЕУ И КОЛЕКТИВНИ ИДЕНТИТЕТ

Природа ЕУ као актера у међународним односима предмет је академске дебате већ неколико деценија. Још је 70–тих година прошлог века Франсоа Душен (*François Duchêne*) писао о ЕЗ и њеној улози као „јединственог” међународног актера, развијајући концепт ЕЗ као „цивилне силе”. Према Душену, ЕЗ је представљала „нову фазу у политичкој цивилизацији”, ентитет који има способност да врши утицај кроз цивилну моћ, тј. ширење демократских стандарда и промоцију вредности као што су једнакост, правда и толеранција (Duchêne 1973, 19–20). У савременој литератури присутно је више различитих концепата који описују специфичну природу ЕУ као актера у међународним односима. Тако се ЕУ представља као мека сила (Nye 2003), морална сила (Aggestam 2008), трансформативна сила (Börzel, Risse 2009), тиха суперсила (Moravcsik 2009). Ипак, један од најутицајнијих савремених концепата је виђење ЕУ као „нормативне силе” који је развио Јан Менерс (Manners 2002, 2006, 2008).

Концепт ЕУ као нормативне силе почива на две основне премисе. Прво, ЕУ је нормативна сила као последица историјског контекста, њеног хибридног облика политичког уређења и њеног политичко–правног устројства (Manners 2002, 240). Комбинација ових карактеристика омогућила је конституисање ЕУ као нормативног актера. У том смислу, међународну улогу ЕУ не обликује оно шта она чини или говори, већ оно што она јесте (Manners 2002, 252), тј. она је „предодређена” да делује као нормативна сила као актер *sui generis*. Друга кључна премиса концепта ЕУ као нормативне силе односи се на природу нормативне моћи ЕУ. Нормативна моћ ЕУ разликује

се од традиционалних облика моћи, јер говори о идејној моћи, о социјализацији и усвајању норми. За разлику од цивилне или војне моћи, нормативни облик моћи је „моћ над мишљењем” (Manners 2002, 239). Отуда ЕУ не треба војну моћ да би била препознатљив међународни актер. Другим речима, нормативна моћ је способност да се обликују концепције *нормалног* у међународним односима (Manners 2002, 239). ЕУ мења нормалност међународних односа кроз промене норми, стандарда и прописа који су, како Манерс истиче, „далеко од ограничених очекивања државоцентричности” (Manners 2008, 45). Истовремено, нормативна моћ ЕУ је моћ која „чини добро”, јер одражава способност ЕУ да нормализује праведнији, космополитски свет кроз посвећеност универзалним нормама и принципима у односима са државама чланицама и светом (Manners 2006, 176).

Наратив о ЕУ као нормативној сили посматра ЕУ као хибридног, постмодерног/поствестфалског актера. Ово становиште заступају многи аутори који се приклањају конструктивистичком приступу у међународним односима (Ruggie 1993; Manners 2002, 2006, 2008; Manners, Whitman 2003; Van Ham 2001; Schimmelfennig 2001) Ипак, настојећи да одговори на питање како су колективни идентитети повезани са другим идентитетима, конвенционални конструктивизам занемарује однос између идентитета и различитости, тј. маргинализује улогу спољашњег другог у процесу формирања колективног идентитета. Према конвенционалном конструктивизму, државе стичу идентитет у интеракцији са другим државама у међународном систему. Другим речима, државе као актери међусобно делују и у тој интеракцији оне образују социјалну структуру међународне политике која заузврат обликује њихов идентитет и преференције. Овај приступ такође претпоставља постојање већ формираног државног идентитета који претходи постојању спољне политике коју државе као актери обликују. Када је реч о ЕУ, овај правац сматра да је ЕУ нова врста међународног актера са вредносним или нормативним идентитетом заснованим на њеној сингуларности у смислу њене природе и еволуције. Према Александру Венду (*Alexander Wendt*), процес изградње идентитета посматра се као интерно вођен процес који не мора нужно бити конструисан кроз различитост у односу на спољашњег другог (Wendt 1999, 24).. Концепт ЕУ као нормативне силе се не заснива на пракси искључивања већ укључивању нових чланица, те је у том погледу занемарена релевантност другог у процесу изградње колективног идентитета ЕУ. Према овом становишту, ЕУ не почива на чврстим границама (*boundaries*) већ на зонама транзиције

(*frontiers*), условљавајући „замагљеност” дихотомије сопство/други. Другим речима, ЕУ као постмодерна творевина лишена је централизованог суверенитета националних држава. Док се идентитет модерних националних држава заснива на јасним и недвосмисленим дихотомијама унутрашње/спољашње и сопство/други, постмодерни карактер ЕУ надилази праксе искључивања, страха и опасности од спољашњих других.

Насупрот конструктивистичком становишту, пост-структуралистички приступ у међународним односима сагледава идентитет на основу дихотомије ја/други (Connolly 1991; Walker 2000; Campbell 1992; Neumann, 1998, 1999; Delanty 1995; Doty 1993, 1996; Diez 2005, 2006, 2014; Hansen 2006, Rumelili 2004, 2007). За постструктурализам, друштвена стварност не постоји изван дискурса. Стога се идентитет не може сагледати као варијабла у спољној политици јер не постоји узрочно–последична веза између идентитета и спољне политике будући да су они повезани дискурсом. Анализа дискурса није за постструктуралисте ствар методолошког избора, већ је „уграђена” у теорију међународних односа са циљем да служи критичним циљевима, да денатурализује доминантно разумевање показујући њихову историчност, да делегитимизује тврдње о објективности и „независном” постојању истине. То не значи да постструктуралисти одбацују постојање стварности, али сматрају да је она „видљива” само у одређеном дискурзивном контексту (Doty 1996, 5; Diez 2014, 288). Исто тако, постструктурализам тврди да се идентитет конструише кроз различитост. Другим речима, формирање колективног идентитета је процес који неизбежно дефинише друге идентитете и производи их као различите. Међутим, док је различитост инхерентна формирању идентитета, у случају маргинализације или негирања различитости, идентитет се заснива на бинарним хијерархијама и генерисању различитих облика дискриминације. У том случају ради се о „патолошком” облику идентитета (Delanty 1995), који припада домену дискурса и гради се кроз процес другости. Према постструктурализму, дихотомија идентитет/разлика заснива се на супротности: конструисање идентитета остварује се образовањем граница које служе за демаркацију спољашњег од унутрашњег, себе од другог, домаћег од страног итд. (Campbell 1992, 8). Конструисање идентитета стога не значи динамику хомогенизације, већ континуирано разграничење себе од другог. Формирање идентитета кроз различитост подразумева хијерархију и подређеност, тј, супериорност сопства у односу на спољашње друге. Према постструктуралистичком приступу, дискурс представља кључни механизам у друштвеној

конструкцији стварности и дефинисању односа моћи у друштву. Према Дејвиду Кембелу (*David Campbell*), дискурси су специфичан низ представа и пракси којима се производе значења и образују идентитети (Campbell 2013, 234–235). Роксана Доти (*Roxanne Doty*) дефинише дискурс као „систем исказа у којем свака појединачна изјава има смисла, производи интерпретативне могућности тако што чини готово немогућим размишљање изван њега” (Doty 1993, 302). Када говоримо о дискурсу, мислимо на одређену групу текстова, али и на друштвене праксе за које се ти текстови везују. Дискурси производе значење, тј. реторичке стратегије инхерентне дискурсима доприносе начину на који перципирамо друштвене чињенице. Другим речима, дискурси су перформативни, они не описују само „стварност”, већ му дају смисао. Дискурси имају моћ, јер значења која они производе постају „знање”. Према Стјуарту Холу, дискурс је „начин представљања одређене врсте знања о одређеној теми” (Hall 1992, 291). Знање је уско повезано са моћи: свака моћ захтева знање и свако знање се ослања на постојеће односе моћи и јача их. Субјект који поседује моћ производи знање. Моћ дискурса зависи од његове способности да наметне своје категорије, да представи неког или нешто на одређени начин, тј. од симболичке моћи кроз праксе представљања (Hall 1997, 259). Кроз дискурс, други се образује као подређени у односу на сопство, и истовремено се ограничавају начини на који други може бити конструисан. У складу са овим становиштем, постструктуралистички аутори сагледавају ЕУ као „замишљену заједницу” која не поседује предискурзиван, стабилан идентитет. Будући да је лишена свог онтолошког бића, идентитет ЕУ је конструисан кроз дискурс. Наратив о ЕУ као међународном актеру је такође и наратив о „замишљеном другом” који се истовремено конструише. Дакле, самопредстављање ЕУ је истовремено и образовање онога што ЕУ није. Стога дискурзивно конструисани идентитет ЕУ кроз различитост не означава само ЕУ као субјекта у међународној политици, већ и природу односа које ЕУ има са спољашњим другима. Другим речима, идентитет ЕУ обликован је процесом другости (Neumann 1999; Neumann, Welsh 1991; Rumelili 2007; Расе 2007). У том смислу, ЕУ подсећа на модерни колективитет, тј. односи ЕУ са њеном спољашњошћу заснивају се на различитости која подразумева дискурзивну конструкцију идентитета ЕУ кроз оцртавање граница између себе и спољашњег другог.

Питање дефинисања граница од пресудног је значаја за академску дебату о природи ЕУ као модерном насупрот постмодерном актеру. Поједини аутори ову проблематику сагледавају кроз однос између тзв. дигиталног и аналогног

начина диференцијације (Hülse 2006; Neumann 1998; Waever 2004). Аналогни начин диференцијације проводи различитост на „нијансиран”, а не апсолутан начин. Различитост у овом случају не доводи до бинарне супротности и јасних граница, већ до тзв. *fuzzy frontiers* где се сопство и други преклапају на више начина. Иако ЕУ на први поглед има јасно омеђену границу према споља, она је истовремено сачињена од „концентричних кругова” који отежавају јасно разграничење између сопства ЕУ и спољашњег другог. Стога према ауторима који заступају становиште о ЕУ као постмодерне творевине, ЕУ примењује аналогни начин диференцијације, који доводи до замагљења јасног разграничења између сопства ЕУ и спољашњег другог и до стварања нејасних, флуидних граница. Са друге стране, постструктуралистички аутори сагледавају ЕУ као модеран, држави сличан колективитет, који практикује тзв. „дигитални начин диференцијације”, који се заснива на конструисању другог као потпуној супротности сопства: у односу ја–други постоји јасна бинарна дихотомија, коју прати јасна, недвосмислена граница (*border*). Ипак, иако постструктуралисти различитост превасходно схватају као претњу, опасност коју треба обуздати, дисциплиновати, негирати или искључити, самопредстављање ЕУ у спољнополитичком дискурсу временом ствара различите степене другости, који нису искључиво представљени као радикална супротност. Другим речима, другост ЕУ се не доживљава искључиво као монолитна и опасна, већ и као амбивалентна. Ради се о трансформацији представа током времена, њиховом континуитету и промени, тј. континуираном тумачењу и реинтерпретацији различитости у односу између ЕУ и спољашњих других. Идентитет стога треба посматрати као резултат комплексности дискурзивно конструисаних разлика.

ЕУ КАО ЗАЈЕДНИЦА ВРЕДНОСТИ

Бо Страт (*Bo Stráth*) наглашава да „идентитет постаје проблем када идентитета нема, посебно у ситуацијама кризе и турбуленције, када успостављене везе друштвене кохезије еродирају или се распадају” (Stráth 2002, 387). Идентитет није стабилна, непроменљива категорија, већ динамична, контекстуална, флексибилна. Утицај Другог на формирање идентитета посебно је снажан у раним фазама формирања идентитета, као и у времену друштвених, политичких или економских криза током којих се идентитет доводи у питање. Спољашњи други тада постаје моћно оружје за транзицију ка новом идентитету.

Крај Хладног рата и распад Варшавског пакта довели су до промена у архитектури европске безбедности. Тежња нових демократских влада централне и источне Европе да се „врате у Европу” и постану чланице ЕЗ/ЕУ условила је појаву дискурса о „европејству”. Наратив „постати Европљанин” имао је значајне културне и идентитетске импликације за земље бившег Совјетског блока али и идентитет ЕУ, који је у том контексту изграђен на дискурсу „целовите и слободне Европе” (*“Europe whole and free”*), представљајући ЕУ као актера са двоструком одговорношћу: с једне стране, ЕУ је представљена као политички одговорна за источни и јужни део европског континента, а са друге стране, као актер који је одговоран за мирољубиву интеграцију свих земаља европског континента. ЕУ је постала оличење „Европе” и као идеја и као идеал. Овај концепт „Европе” који је значио идентификацију са ЕУ, отворио је нове могућности за дефинисање нових граница у Европи.

Од потписивања Римских уговора, проширење је постало кључни облик политичког деловања у историји европских интеграција. Отвореност процеса аплицирања, предвиђена чланом 237 Римских уговора, представљала је ЕЗ као инклузивну заједницу. Након завршетка Хладног рата, у новом геополитичком контексту, процес проширења ЕУ постао је основ формирања идентитета ЕУ. Политика проширења ЕУ приказана је као најуспешнији спољнополитички инструмент Уније, као „главни покретач” политичке и економске трансформације која се догодила у земљама Централне и Источне Европе и истовремено као кључни фактор стабилизације источне периферије ЕУ. У говору из 2002. године, бивши председник Европске комисије Романо Проди (*Romano Prodi*) изјавио је да је процес проширења ЕУ на земље централне и источне Европе „највећи допринос одрживој стабилности и безбедности на европском континенту који је ЕУ икада дала”, те да се ради о једној од „најуспешнијих и најимпресивнијих политичких трансформација двадесетог века” (Prodi 2002). У сличном духу, бивши европски комесар за проширење Оли Рен (*Olli Rehn*) изјавио је да је проширење „суштина ЕУ” (Rehn 2006a). Одређивање критеријума за пријем у чланство представља истовремено изградњу идентитета ЕУ кроз изградњу граница којима се разграничава шта је „Европа” од нечега што је њој антагонистичко. Главна одредница проширења је стога прихватање „европских вредности” на којима ЕУ почива, а које утврђује члан 2 УЕУ (поштовање људског достојанства, слободе, демократије, једнакости, владавине права и људских и мањинских права), што

потврђује и члан 49 УЕУ који каже да земље које приступају морају да прихвате те вредности и да их промовишу. Дакле, „европска држава” није дефинисана у смислу њеног неутралног географског положаја, већ на основу прихватања „европских вредности”, тј. вредности на којима почива ЕУ. Символичка географија је у основи изградње раздвајајуће линије између „европских” и „неевропских” држава (Ivić 2016). Дефиниција „европских вредности” које су својствене „Европи” омогућава дискурзивно конструисање ЕУ као омеђеног простора са разграничењем ко је унутра а ко изван тог простора. Тиме се омогућава концептуализација ЕУ као „објективног” актера, независног од њених конститутивних чланица. Такође, процес проширења је виђен као продужетак успешног „мировног пројекта” који је постигнут у оквиру ЕЗ/ЕУ. Према речима некадашњег комесара за проширење Олија Рена, „након генерација подела и сукоба, ЕУ на мирољубиви начин ствара уједиљену и слободну Европу” (Rehn 2006b). Успех ЕУ као „мировног пројекта” који доприноси превазилажењу подела у Европи и постизању мира и стабилности на европском континенту представља ЕУ као „промотера мира” и даје јој кредибилитет да обликује простор изван својих граница и да шири своје вредности. Према речима бившег председника Европске комисије Бароза, „(...) пошто смо наишли на тако успешну формулу за ширење мира и стабилности на нашем континенту, сасвим је природно да понудимо своје знање и искуство како бисмо подстакли мир и стабилност другде у свету” (Barroso 2005).

Представљање ЕУ као „заједнице вредности” условљава постојање нормативних вредности које су карактеристичне само за ЕУ, што доводи до стварања јасних граница између ЕУ и других. Овај дискурс *партикуларизма* вредности ЕУ у раскораку је са представљањем тих вредности као универзалних. Док са једне стране ЕУ дефинише себе кроз партикуларне вредности на којима почива, а које су представљене као темељ модерне цивилизације, са друге стране, ове вредности се сматрају универзалним и стога ЕУ, с обзиром на њихову универзалност, не може да се на њима изгради као јединствени и специфичан актер у међународним односима. Стога се дискурс ЕУ заснива на „одговорности” ЕУ, тј. ЕУ је приказана као актер који поседује „знање” о универзалним вредностима, те је тако одговорна да те вредности шири изван својих граница (cf. Borg 2014).

Представљање ЕУ као пружаоца норми повезано је и са имиџом ЕУ као атрактивног модела. Према Николаидису и Хаузу, ЕУ као „модел” „односи се на склоност ЕУ да настоји да

се репродукује подстичући регионалну интеграцију” (Nicolaidis, Howse 2002, 768). Представљање ЕУ као атрактивног модела често је понављано од стране чланова Европске комисије. Према речима бившег комесара за проширење Јоханеса Хана (*Johannes Hahn*), „ЕУ је највећи светионик наде и најатрактивнији модел за људе у региону” (European Commission 2018). У том смислу, ЕУ је представљена као позитивна сила у међународној политици, специфичан актер на међународној сцени и успешан модел регионалне интеграције и промоције демократије, људских права и владавине права. Ова слика ЕУ упућује на супериорност ЕУ као пожељног модела који треба следити. У исто време, ЕУ је представљена и као космополитиска сила, као сила која „чини добро” и тиме мења нормалност у међународним односима. Према речима Федерике Могерини (*Federica Mogherini*), бивше Високе представнице за ЗСБП: „(...) замислите, на тренутак, да Европска унија не постоји. За остатак света то би била катастрофа. Наш свет који је већ прилично хаотичан – да отворено кажемо – дефинитивно би био у много гореј ситуацији (...) можемо пустити ствари да иду старим путем (...) или можемо озбиљно радити на промени (...)” (Delegation of the European Union to China 2017).

Јан Клинке (*Ian Klink*) наводи значај повезаности између „политике” и „академије” у представљању ЕУ као међународног актера. Према овом аутору, граница између „академског истраживања” и „професионалне политике” је замагљена, чиме се омогућава промовисање „европског саморазумевања”, тј, изградња позитивног идентитета ЕУ и легитимитет пројекта европских интеграција (Klinke 2015, 573). Слично становиште заступа и Мишел Пејс (*Michelle Pace*), која наводи да концепт цивилне/ нормативне моћи није јасно дефинисан, „што ствара утисак да је овај облик моћи ЕУ нужно добра ствар” (Pace 2007, 1043).

У складу са Мемерсовим концептом нормативне силе, ЕУ је дискурзивно конструисана кроз призму нормативне моћи, представљајући се као трансформативна сила са способношћу да шири своје вредности и норме широм света, без употребе војних средстава (Ковачевић 2019). Дискурс ЕУ о проширењу производи везу између специфичности, јединствености и одговорности ЕУ са значајним импликацијама (Meuer and Voigt 2006). У исто време, међутим, ова нормативна моћ ЕУ подразумева и образовање „вредносних граница” између ЕУ и других (актера), који дефинишу ЕУ као нормативну силу. Стога се разлика између ЕУ и других оцртава кроз различите праксе конструисања граница. Како поједини аутори исправно примећују, дискурс ЕУ као позитивног,

идеалног актера заснива се на бинарној дихотомији савршено/мирољубиво/цивилизовано насупрот несавршеном/конфликтном/нецивилизваном (Sebeci 2016, 171). Дискурс ЕУ као идеалног модела/нормативне силе доприноси не само њеној релевантности у светској политици, већ и омогућава легитимитет у условљавању држава које теже ближим односима са ЕУ, тј. асиметричном приступу у процесу проширења, који је узима у обзир политичке, економске, културне и друштвене специфичности „других”. Различитост се у политици проширења представља или као искључење (неевропско) или као асимилација, и на тај начин се други своди на истоветност.

ЕУ КАО ГЛОБАЛНИ АКТЕР

Неуспех ЕУ у решавању сукоба у бившој Југославији и на Косову 1999. године довео је до образовања Европске безбедносне и одбрамбене политике (ЕСДП), која је постепено прерасла у Заједничку безбедносну и одбрамбену политику (ЗБОП). Након Сен-Малоа, а посебно након усвајања Европске стратегије безбедности 2003. године, ЕУ се дискурзивно конструише као глобални актер који поседује цивилна и војна средства неопходна ради проактивног одговора на међународна дешавања, тј. ефикасног управљања кризама изван својих граница. ЗБОП је приказана као саставни део спољне политике ЕУ, доприносећи њеној специфичности као међународног актера, која почива на могућности ЕУ да мобилише читаву лепезу цивилних и војних средстава, и на поседовању одговарајуће институционалне структуре, а која је трансформише у глобалног актера усмереног ка управљању кризама и превенцији сукоба. У исто време, кроз представљање специфичног приступа безбедности, ЕУ се приказује као јединствени, постмодерни актер који има нормативну моћ као заједница вредности, али и значајну „безбедносну тежину”. Према речима Кетрин Ештон (Catherine Ashton), бивше Високе представнице за ЗСБП, додатна вредност цивилних и војних мисија предузетих у оквиру ЗБОП–а је у њиховим „иновативним, прилагођеним решењима, која повезују цивилну са војним компонентама (...), а што захтевају сложени безбедносни изазови нашег света” (Ashton 2010, 26). У овом дискурсу војна и цивилна средства су замишљена као инструменти који омогућавају ЕУ да преузме одговорност, тј. да свет учини „безбеднијим” и „стабилнијим”. Са ЗБОП–ом, ЕУ се конструише од регионалног промотера мира ка глобалном градитељу мира.

Овај нови међународни идентитет ЕУ представљен је у

Европској стратегији безбедности (ЕСБ), коју је 2003. године усвојио Европски савет (Вукчевић 2009). Усвајање Стратегије уследило је након раздора између држава чланица ЕУ око рата у Ираку. Тако се у уводном делу Стратегије промовише концепт ЕУ као нормативне силе. Стратегија наводи да „Европа никада није била тако напредна, тако безбедна, ни тако слободна (...), те да је стварање Европске уније било пресудно за такав развој догађаја, пробликујући односе између држава и грађана, док узастопна проширења Европске уније остварују визију о уједињеном и мирољубивом континенту” (Европска стратегија безбедности, 3).

У исто време, Стратегија иде корак даље и обликује ЕУ као „глобалног играча који треба да буде спреман да преузме одговорност за глобалну безбедност и изградњу бољег света”. Дакле, наратив Европске стратегије безбедности представља ЕУ као глобалног пружаоца безбедности. Истичући да је агресија великих размера на било коју државу чланицу „мало вероватна”, Стратегија се бави кључним претњама са којима се суочава Европа а које су „разноврсније, мање уочљиве и мање предвидљиве”: тероризам, ширење оружја за масовно уништење, регионални сукоби, неуспех држава и организовани криминал. У том смислу, деловање ЕУ треба да се заснива на ефективном мултилатерализму који се дефинише као „развој снажнијег међународног друштва, са међународним институцијама које добро функционишу и међународног поретка заснованог на правилима” (Европска стратегија безбедности, 14).

Неколико запажања уочљиво је у наративу о ЕУ као међународном актеру који развија Европска стратегија безбедности. Најпре, у Стратегији се наводи да „живимо у свету који има блиставије изгледе за будућност, али и веће претње него до сада”. Стратегија уводи појам „претње” заобилазећи појам „ризика” који је био уобичајен за званична документа ЕУ. Ова разлика у терминима није без значаја, будући да се појам „претње” фокусира на реакцију на претње, а не на њихове узроке. Стога се претње представљају као аномалија, „болест” коју је потребно елиминисати (Вопо 2006, 157). Другим речима, појам претње је уско повезан са одбраном територије и територијално омеђеним субјектима. Друго, ЕСБ наглашава да су унутрашњи и спољни аспекти безбедности нераскидиво повезани. Стога је ЕСБ „екстерно” оријентисана, са циљем утврђивања претњи и изазова унутар међународног система који би могли утицати на безбедност ЕУ. Истовремено, дихотомија унутрашње/спољашње конструише просторно разграничење између „Европе” као просперитетног и безбедног простора идентификованог са ЕУ и спољног окружења.

Изван ЕУ постоји стање сукоба, нестабилности и несигурности, тј. хаоса, док унутар ЕУ постоји простор сигурности, стабилности, просперитета и мира, тј. реда (Vukasović 2020). Простор изван спољних граница ЕУ је представљен као „претња” безбедности и стабилности ЕУ. Нексус унутрашња/спољашња безбедност ослања се, како Кристофер Браунинг (*Christopher Browning*) исправно примећује, на савремени дискурс о ЕУ као територијално сувереном актеру налик држави (Browning 2003, 547). Простор изван граница ЕУ представљен је као претња стабилности и безбедности ЕУ, те Стратегија реконструише негативну бинарну дихотомију ми/они, која омогућава легитимизацију даљег процеса интеграције и усвајање свих неопходних мера како би се „опасност” задржала изван граница ЕУ.

Затим, Европска стратегија безбедности прави разлику између тзв. „добро уређених држава” и „слабих држава” које су укључене у насилне сукобе и заробљене у организованом криминалу, и које представљају „дисфункционална друштва” које карактерише „демографска експлозија”. Израз „добро уређене земље” имплицира да постоје „лоше уређене земље”, које се идентификују са „слабим државама” и стога условљава хијерархију добро/лоше као и супериорност ЕУ, која је у позицији да дефинише које државе су „добро уређене”, а које не (Vukasović 2020). У том смислу, Европска стратегија безбедности наглашава да су „добро уређене државе” оне које усвајају норме и стандарде ЕУ. За разлику од њих, „лоше уређене државе” тј. „слабе државе” стављају се изван „граница међународног друштва” заснованог на ефективном мултилатерализму. Неке од ових земаља су, према ЕСБ, стављене у изолацију, док друге „упорно нарушавају међународне норме”. Према Стратегији, дужност ЕУ је да пружи помоћ тим земљама како би се поново придружиле међународној заједници. У супротном, „постоји цена коју морају платити, укључујући и њихов однос са ЕУ”. Како наводе поједини аутори, овај дискурс подсећа на „хладноратовску реторику” док концепт ефективног мултилатерализма постаје сличан концепту обуздавања као једном од кључних концепата спољне политике САД током Хладног рата (Whitman 2006, 10).

Надаље, ЕУ је представљена као „глобални играч”, као „актер” са тежњом да постане глобална сила. Према речима некадашњег Високог представника за ЗСБП Хавијера Солане (*Javier Solana*), неопходно је да ЕУ као „глобални актер” постане „глобална сила”:

„Одакле смо почели? Као мировни пројекат међу противницима. Шта је наше највеће достигнуће? Ширење

стабилности и демократије на континенту. А шта је наш задатак у будућности? Учинити Европу глобалном силом, силом која чини добро у свету” (Solana 2006).

У овој изјави приметно је изједначавање концепта ЕУ као глобалне силе (*global power*) са концептом ЕУ као „силе која чини добро” (*force for good*). Стратегија конструише ЕУ као актера који „чини добро” у међународном систему кроз видљиву и активну интервенцију, али истовремено и као „добру силу” будући да су њене политичке вредности засноване на космополитском приступу у међународним односима, укључујући промоцију демократије, мултилатерализма и људских права, те стога представљају нешто што је од егзистенцијалне вредности за свет. Отуда се ЕУ приказује као „цивилизацијска сила” чија се космополитска природа заснива на извозу њених вредности „споља” и трансформацији међународног окружења према сопственој визији (cf. Barbé, Morillas 2019).

Сходно томе, ЕСБ развија концепцију ЕУ као безбедносног актера *sui generis*, са посебним одговорностима у савременом свету. У том смислу, Стратегија нуди специфично „знање” о функционисању међународног система и даје слику ЕУ као специфичног безбедносног актера заснованог на „холистичком или свеобухватном приступу безбедности” који даје приоритет решавању безбедносних питања у оквиру мултилатералних институција (Mälksoo 2016). Космополитски и трансформативни приступ ЕУ оцртан је кроз стратешке циљеве ЕУ, попут изградње безбедности и доброг управљања у свом суседству, промовисања ефективног мултилатерализма и неговања регионализма. Такође, предност ЕУ као глобалног актера је и њена безбедносна и одбрамбена политика ЕУ (ЗБОП), будући да је распоређивање цивилних и војних мисија неопходно ради „стабилизације” сукобљених и нестабилних региона. Дакле, додатна вредност ЕУ као пружаоца безбедности укључује не само њене специфичне способности, већ и специфичан приступ безбедности. У исто време, наратив Европске стратегије безбедности конструише ЕУ кроз подвлачење граница између „нас”– просперитетних, безбедних и мирољубивих– и „њих/других” – проблематичних, у стању хаоса и насиља.

Међународни догађаји који су се одиграли у последњих неколико година, попут анексије Крима од стране Русије, дестабилизације Украјине, догађаја на Блиском истоку праћеним сукобима у Сирији, Либији и Јемену, израелско–палестинског сукоба, терористичких напада у Француској и Белгији, условили

су и представљање једне нове ЕУ у новом контексту. У исто време, миграциона криза која је ЕУ затекла неприпремљену, пораст популизма у државама чланицама ЕУ и излазак Уједињеног Краљевства из ЕУ довели су у питање представљање ЕУ као најуспешнијег модела интеграције. Стога је Глобална стратегија за спољну и безбедносну политику Европске уније (ГСЕУ) из 2016. године, као нови стратешки документ који дискурзивно представља ЕУ и њену улогу на међународној сцени, представила нову визију ЕУ и њене улоге у „новом свету”. За разлику од Европске стратегије безбедности из 2003. године, Глобална стратегија ЕУ нуди једну мрачну и песимистичну визију света. Стратегија наводи да „живимо у време *егзистенцијалне* кризе, у оквиру ЕУ и ван ње”, те да је „Унија изложена претњи” чиме је „европски пројекат, који је донео до сада највећи мир, просперитет и демократију, доведен у питање”. Дакле, Глобална стратегија ЕУ представља слику једне „Европе” која је у опасности, услед трансформације и проширења дотадашњих претњи, укључујући тероризам, хибридне претње, климатске промене, економску нестабилност и енергетску несигурност. У исто време, међутим, ови нови изазови комбиновани су са поновним фокусом на конвенционалне претње, посебно на „оживљавање” Русије.

Настојећи да обликује ЕУ као међународног актера у временима „егзистенцијалне кризе”, Глобална стратегија ЕУ својим наративом мења слику „Европе–тврђаве” која је имуна на небезбедност изван њених граница и развија дискурс о „рањивости” ЕУ. Како се наводи у Глобалној стратегији, „научили смо ову лекцију: слабости мог суседа и мог партнера су и моје слабости” (ГС ЕУ, 10). Наратив Глобалне стратегије о ЕУ као актеру је наратив једне „рањиве” ЕУ, која је суочена са онтолошком несигурношћу (Johansson–Nogués 2018). Мрачна и песимистичка визија света одраз је визије да је данашњи свет „у све већој мери повезан, супротстављен и сложен”. „Нови свет” је опасан и прети да угрози безбедност и стабилност ЕУ. Као резултат перцепције ЕУ као „угрожене”, формулација ГС ЕУ одражава прелазак са космополитске и трансформативне слике ЕУ на поље секуритизације. Уместо да приказује ЕУ као пружаоца вредности и извор просперитета и безбедности, Глобална стратегија истиче неопходност да ЕУ „промовише мир и гарантује безбедност својих грађана и територије”, јер заштита и безбедност Европе „почиње од куће” (ГС ЕУ, 15).

Иако је Европска стратегија безбедности из 2003. године такође истицала повезаност између унутрашње и спољне безбедности, претње нису представљене као непосредно угрожавајуће за

безбедност саме ЕУ, те је ЕСБ била више оријентисана „споља”, тј. изван својих граница. Насупрот томе, Глобална стратегија ЕУ наводи да су „унутрашња и спољна безбедност све више испреплетане” (ГС ЕУ, 13). Ова стратегија је мање фокусирана на то како ЕУ може да се пројектује и репродукује као модел, односно на који начин ЕУ може извозити своје вредности, норме и стандарде. За разлику од Европске стратегије безбедности која је ЕУ представила као космополитског и трансформативног актера који делује изван својих граница ради очувања безбедности у ЕУ, фокус Глобалне стратегије усмерен је на унутрашње границе ЕУ. Све већа рањивост и несигурност унутар унутрашњих граница ЕУ праћена је умањивањем трансформативних амбиција спољне политике ЕУ које су раније биле усредсређене на ширење доброг управљања и демократије изван граница ЕУ преко „добро уређених држава”.

Трансформативна моћ ЕУ уступила је место концепту „отпорности”, дефинисаног као „способност држава и друштава да се реформишу, успевајући тако да издрже и опораве се од унутрашњих и спољашњих криза” (ГС ЕУ, 29). Глобална стратегија наводи да је „отпорна држава безбедна држава, а безбедност је кључ напретка и демократије” (ГС ЕУ, 29). Наратив заснован на концепту отпорности подразумева и да ће ЕУ подржати различите путеве отпорности на свом истоку и југу, фокусирајући се притом на најакутније димензије нестабилности и циљајући на оне које могу да направе значајну разлику. Глобална стратегија повезује концепт отпорности са политиком проширења. У тексту Стратегије се наводи да „веродостојна политика проширења, заснована на строгим и праведним условима, представља незаменљиво средство у повећању отпорности” (ГС ЕУ, 30). Као трећи приоритет спољног деловања ЕУ, Стратегија наводи интегрисани приступ конфликтима и кризама, који обухвата ангажовање ЕУ „на практичан и принципијелан начин у изградњи мира, концентришући напоре на суседне регионе према истоку и југу” (ГС ЕУ, 34). Овај наратив упућује на географску ограниченост анажовања ЕУ на „регионе у окружењу”, док ће се ангажовање у „удаљенијим областима” одвијати „на нивоу појединачних случајева”. Интегрисани приступ ЕУ је представљен као „мултидимензионалан”, „вишеслојан” и „вишеслојан” приступ превенцији, управљању, решавању конфликта и стабилизацији региона и земаља погођеним кризама. Стратегија уводи концепт „кооперативних регионалних поредака” и наглашава да ЕУ неће „тежити томе да извозимо наш модел, већ да тражимо узајамну инспирацију у различитим регионалним

искуствима” (ГС ЕУ, 37–38). Коначно, „ефикасно глобално управљање”, представљено као приоритет спољне акције ЕУ, слично је концепту ефективног мултилатерализма промовисаног Европском стратегијом безбедности из 2003. године. Према Глобалној стратегији, ефикасно глобално управљање одражава амбицију ЕУ да се трансформише а не само сачува постојећи систем, како би се спречило „појављивање алтернативних групација на штету свих”.

Разлике су оучљиве у стратегијама из 2003. и 2016. године када је реч о наративу ЕУ као глобалног актера. Најпре, Европска стратегија безбедности из 2003. године представила је ЕУ као трансформативну силу, са способношћу да обликује вредности других држава изван својих граница, тј. да трансформише простор изван својих граница самим својим постојањем и „привлачношћу” као „узорног модела”. Насупрот овој слици ЕУ, Глобална стратегија из 2016. године не ставља у први план нормативну моћ ЕУ, већ концепте попут „принципијелног прагматизма”, „отпорности”, обликујући на тај начин идентитет ЕУ као безбедносног актера на алтернативној концепцији моћи која осцилира између изолационизма и интервенционизма (Biscop 2016). Глобална стратегија ЕУ представља дискурзивни помак у спољној акцији ЕУ, премештајући фокус са представљања ЕУ као нормативне силе ка изградњи ЕУ као пост–нормативног актера, који обезбеђује безбедност кроз прагматично повезивање, оличено у концептима „отпорности” и „принципијелног прагматизма”. Када је реч о концепту „принципијелног прагматизма”, он, са једне стране, подразумева да ЕУ делује у складу са „универзалним вредностима”, док, са друге стране, овај концепт одражава прагматичан приступ који негира моралне императиве ових „универзалних вредности” (Juncos 2017, 2). Другим речима, Глобална стратегија представља ЕУ као незаобилазног актера у промоцији демократије и људских права, док у исто време напомиње да ће ту улогу спроводити „од случаја до случаја”. И концепт „отпорности” је амбивалентан: Стратегија наводи да ће ЕУ примењивати овај концепт селективно и прагматично.

Дискурс „рањиве Европе” који развија Глобална стратегија, усмерен је на трагање за новим идентитетом ЕУ, тј. њеном онтолошком безбедношћу, и одраз је реинтерпретације различитости у односу између ЕУ и спољашњих других. Стога идентитет ЕУ као међународног актера треба посматрати као резултат комплексности дискурзивно конструисаних разлика, који може бити оличен у радикализацији разлике ја/други или артикулацији алтернативних

наратива, са циљем успостављања нових облика праксе у односу између сопства ЕУ и њених спољашњих других. У исто време, и ЕСБ и Глобална стратегија ЕУ показују да дискурзивно конструисање ЕУ као актера у међународним односима не мора нужно да подразумева конструисање другог као радикалну супротност, са јасно дефинисаним границама између ЕУ и других, већ и да конструисање флуидних граница између ЕУ и њених не–радикалних, амбивалентних спољашњих других, такође може условити деловање ЕУ као модерног актера у међународним односима.

ЗАКЉУЧАК

Полазећи од постструктуралистичког становишта у међународним односима и студијама европске интеграције, у раду је анализирана дискурзивно конструисање ЕУ као актера у међународним односима. Ауторка полази од становишта да ЕУ не поседује предискурзивни идентитет, већ представља „замишљену заједницу” чији се идентитет гради кроз дискурс. Као систем представа, дискурс о ЕУ као актеру у међународним односима је такође и наратив о „замишљеном другом” који се истовремено конструиса. Стога дискурзивно конструисани идентитет ЕУ кроз различитост не означава само ЕУ као субјекта у међународној политици, већ и природу односа које ЕУ има са спољашњим другима. Различитост између ЕУ и спољашњих других се оцртава кроз различите праксе конструисања граница, које служе за демаркацију спољашњег од унутрашњег, домаћег од страног, итд. тј. кроз бинарне дихотомије. Формирање идентитета ЕУ кроз различитост стога подразумева хијерархију и подређеност. У раду су анализирана два дискурса о ЕУ као актеру у међународним односима: ЕУ као „заједница вредности” и ЕУ као „глобални актер”. Кроз ове дискурсе, спољашњи други се образује као инфериоран у односу на сопство ЕУ, и истовремено се ограничавају начини на који други може бити конструисан. Такође, моћ ових дискурса огледа су у њиховој способности да наметну категорије, да представе неког или нешто на одређени начин, тј. од симболичке моћи кроз праксе представљања. Ови дискурси такође показују да идентитет није статичан већ променљив, те да подразумева различите облике представљања ЕУ у складу са различитим дискурсима у различитим контекстима. Коначно, долази се и до закључка да дискурзивно конструисање ЕУ као актера у међународним односима не мора нужно да подразумева

конструисање другог као радикалну супротност, са јасним границама између ЕУ и других. Конструисање флуидних граница између ЕУ и њених не-радикалних, амбивалентних спољашњих других, такође може условити деловање ЕУ као модерног актера, који наликује држави.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Вукчевић, Дејана. 2009. „Безбедносна политика и стратешка еволуција Европске уније”, *Политичка ревија* (3): 167 – 190.
- Европска стратегија безбедности. 2006. „Безбедна Европа у бољем свету”. *Европска стратегија безбедности*. Београд: ISAC Fond.
- „Заједничка визија, удружено деловање: јача Европа – Глобална стратегија за спољну и безбедносну политику Европске уније.” 2016. Београд: Министарство спољних послова Републике Србије, Институт за европске студије, Центар за међународне и безбедносне послове– ISAC фонд.
- Ковачевић Маја. 2020. „Политика проширења Европске уније у потрази за реформом.” *Политичка ревија* 64 (2): 133 – 150. doi: 10.22182/pr.6422020.6.
- Aggestam, Lisbeth. 2008. “Introduction: Ethical Power Europe?” *International Affairs*, 84 (1): 1–11. doi: 10.1111/j.1468–2346.2008.00685.x.
- Ashton, Catherine. 2011. “Munich Security Conference.” In *European Union security and defence. Core documents 2010*, ed. Catherine Glière, 25 – 28. Paris: Institute for Security Studies.
- Barbé, Esther, and Pol Morillas. 2019. “The EU global strategy: the dynamics of a more politicized and politically integrated foreign policy.” *Cambridge Review of International Affairs* 32 (6): 753 – 770. doi: 10.1080/09557571.2019.1588227.
- Biscop, Sven. 2016. “The EU Global Strategy: Realpolitik with European Characteristics.” *Security Policy Brief*, n° 75. EGMONT Royal Institute for International Relations, June 2016. <http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2016/06/SPB75.pdf?type=pdf>.
- Bono, Giovanna. 2006. “The Perils of Conceiving EU Foreign Policy as a ‘Civilizing’ Force.” *Internationale Politik und Gesellschaft*, (1): 150 – 163.
- Borg, Stefan. 2014. “European integration and the problem of the state: universality, particularity, and exemplarity in the crafting of the European Union.” *Journal of International Relations and Development* 17 (3): 339 – 366. doi: 10.1057/jird.2013.8.
- Börzel, Tanja, and Thomas Risse. 2009. *The Transformative Power of Europe – The European Union and the Diffusion of Ideas*. Berlin:

Kolleg–Forschergruppe (KFG) Working Paper Series.

- Browning, Christopher. 2003. “The Internal/External Security Paradox and the Reconstruction of Boundaries in the Baltic: The Case of Kaliningrad.” *Alternatives* 28 (5): 545 – 581. doi: 10.1177/030437540302800502.
- Campbell, David. 2013. “Poststructuralism.” In *International Relations Theories. Discipline and Diversity*, third edition, eds. Tim Dunne, Milja Kurki and Steve Smith, 223 – 246. Oxford: Oxford University Press.
- Campbell, David. 1992. *Writing Security. United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cebeci, Münevver. 2016. “Constructing the EU as a Global Actor: A Critical Analysis of European Democracy Promotion.” In *Challenges of Democracy in the European Union and Its Neighbors*, eds. Aylin Ünver Noi and Sasha Toperich, 165 – 182. Washington: Johns Hopkins University.
- Connolly, William. 1991. *Identity/Difference. Democratic Negotiations of Political Paradox*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Delanty, Gerard. 1995. *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality*. Basingstoke: MacMillan Press.
- Delegation of the European Union to China*. 2017. “Federica Mogherini’s speech at the Conference ‘Thinking Europe Forward’ on the occasion of the 25th anniversary of the Treaty of Maastricht.” Delegation of the European Union to China, Maastricht, 28 September 2017. https://eeas.europa.eu/delegations/china/33162/federica-mogherinis-speech-conference-thinking-europe-forward-occasion-25th-anniversary-treaty_ga.
- Diez, Thomas. 2005. “Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering ‘Normative Power Europe’” *Millennium: Journal of International Studies*, 33 (3): 613 – 636. doi: 10.1177/03058298050330031701.
- Diez, Thomas. 2006. “The Paradoxes of Europe’s Borders.” *Comparative European Politics*, 4: 235 – 252. doi: 10.1057/palgrave.cep.6110083.
- Diez, Thomas. 2014. “Postmodern Approaches.” In *Theories of International Relations*, eds. Siegfried Schieder and Manuela Spindler, 287–303. London and New York: Routledge.
- Doty, Roxanne Lynn. 1993. “Foreign Policy as Social Construction: A Post–Positivist Analysis of U.S. Counterinsurgency Policy in the Philippines.” *International Studies Quarterly*, 37 (3): 297 – 320. doi: 10.2307/2600810.
- Doty, Roxanne Lynn. 1996. *Imperial Encounters. The Politics of Representation in North–South Relations*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Duchêne, François. 1973. "The European Community and the Uncertainties of Interdependence." In *A Nation Writ Large? Foreign-Policy Problems before the European Community*, eds. Max Kohnstamm and Wolfgang Hage, 1 – 21. London: Macmillan.
- European Commission. 2018. "Europe in a volatile world – Exporting stability to its neighbourhood." European Commission. September 26, 2018. https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/hahn/announcements/europe-volatile-world-exporting-stability-its-neighbourhood-speech-eu-commissioner-johannes-hahn_en.
- Hall, Stuart. 1997. "The Spectacle of the Other." In *Representations. Cultural Representations and Signifying Practices*, ed. Stuart Hall, 223 – 279. London: Sage and the Open Society.
- Hall, Stuart. 1992. "The West and the Rest. Discourse and Power." In *Formations of Modernity*, eds. Stuart Hall and Bram Gieben, 275 – 331. Cambridge: Polity Press.
- Hansen, Lene. 2006. *Security as Practice. Discourse Analysis and the Bosnian War*. London and New York: Routledge.
- Hülse, Rainer. 2006. "Imagine the EU: the metaphorical construction of a supra-nationalist identity", *Journal of International Relations and Development*, 9: 396 – 421. doi: 10.1057/palgrave.jird.1800105.
- Ivić, Sanja. 2016. *European Identity and Citizenship. Between Modernity and Postmodernity*. London: Palgrave Macmillan.
- Johansson-Nogués, Elisabeth. 2018. "The EU's ontological (in) security: stabilising the ENP area ... and the EU-self?" *Cooperation and Conflict* 53 (4): 528 – 544. doi: 10.1177/0010836717750197.
- Juncos, Ana. 2017. "Resilience as the new EU foreign policy paradigm: a pragmatist turn?", *European Security* 26 (1): 1–18. doi: 10.1080/09662839.2016.1247809.
- Klinke, Ian. 2015. "European Integration Studies and the European Union's Eastern Gaze." *Millennium: Journal of International Studies* 43 (2): 567 – 583. doi: 10.1177/0305829814552833.
- Klose, Stephan. 2018. "Theorizing the EU's actorness: Towards an Interactionist Role Theory Framework." *Journal of Common Market Studies* 56 (5): 1 – 17. doi: 10.1111/jcms.12725.
- Mälksoo, Maria. 2016. "From the ESS to the EU Global Strategy: external policy, internal purpose." *Contemporary Security Policy* 37 (3): 374–388. doi: 10.1080/13523260.2016.1238245.
- Manners, Ian. 2002. "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?" *Journal of Common Market Studies* 40 (2): 235 – 258. doi: 10.1111/1468-5965.00353.
- Manners, Ian. 2006. "The European Union as a Normative Power: A Response to Thomas Diez." *Millennium: Journal of International Studies* 35 (1): 167 – 180. doi: 10.1177/03058298060350010201.

- Manners, Ian. 2008. "The normative ethics of the European Union." *International Affairs* 84 (1): 45–60. doi: 10.1111/j.1468–2346.2008.00688.x.
- Manners, Ian, and Whitman, Richard. 2003. "The 'Difference Engine': Constructing and Representing the International Identity of the European Union." *Journal of European Public Policy* 10 (3): 380 – 404. doi: 10.1080/1350176032000085360.
- Meyer, Hartmut, and Voigt, Henri. 2006. *A Responsible Europe? Ethical Foundations of EU External Affairs*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Moravcsik, Andrew. 2009. "Europe: The quiet superpower." *French Politics*, 7 (3/4): 403–422. doi: 10.1057/fp.2009.29.
- Neumann, Iver. 1998. "European Identity, EU Expansion, and the Integration/Exclusion Nexus." *Alternatives* 23 (3): 397 – 416. doi: 10.1177/030437549802300305.
- Neumann, Iver. 1999. *Uses of the Other. "The East" in European Identity Formation*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Neumann, Iver, and Welsh, Jennifer. 1991. "The Other in European Self-Definition. An Addendum to the Literature on International Society." *Review of International Studies* 17 (4): 327 – 348. doi: 10.1017/S0260210500112045.
- Nicolaidis, Kalipso, and Howse, Robert. 2002. "This is my EUtopia...": Narrative as Power", *Journal of Common Market Studies* 40 (4): 767–792. doi: 10.1111/1468–5965.00397.
- Nye, Joseph. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Pace, Michelle. 2007. "The Construction of EU Normative Power." *Journal of Common Market Studies* 45 (5): 1041 – 1064. doi: 10.1111/j.1468–5965.2007.00759.x.
- Prodi, Romano. 2002. "A wider Europe – A Proximity Policy as the key to stability." Brussels, 5– 6 December 2002. <https://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid=ZPw6JXzbQkvyTcgsmtF1QLFGBLmfjD3DcnTJFd1bYcV2c5ky2NXI!469751194?docId=255969&cardId=255969>.
- Rehn, Olli. 2006a. "Beyond Homogeneity." Conference at the Central European University, Budapest, 9 February 2006. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_06_80
- Rehn, Olli. 2006b. "Europe's Next Frontiers." Lecture at the Foreign Affairs Association, Munich, 20 October 2006b, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_06_626.
- Ruggie, John. 1993. "Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations." *International Organization* 47(1): 139 – 74. doi: 10.1017/S0020818300004732.
- Rumelili, Bahar. 2007. *Constructing Regional Community and Order*

- in Europe and Southeast Asia*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Rumelili, Bahar. 2004. "Constructing Identity and Relating to Difference: Understanding the EU's Mode of Differentiation." *Review of International Studies* 30 (1): 27 – 47. doi: 10.1017/S0260210504005819.
- Schimmelfennig, Frank. 2001. "Liberal Identity and Postnationalist Inclusion: The Eastern Enlargement of the European Union." In *Constructing Europe's Identity: The External Dimension*, ed. Lars-Erik Cederman, 165–186. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Sjöstedt, Gunnar. 1977. *The External Role of the European Community*. Farnborough: Saxon House.
- Speech by EU Commission President Barroso, "The EU and US: A declaration of interdependence", SPEECH05/417. Washington: School of Advanced International Studies, 18 October 2005.
- Speech by Javier Solana, EU High Representative for the Common Foreign and Security Policy, "The Sound of Europe Conference." Salzburg, 27 January 2006, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/discours/88179.pdf
- Stråth, Bo. 2002. "A European Identity. To the Historical Limits of a Concept." *European Journal of Social Theory* 5(4): 387 – 401. doi: 10.1177/136843102760513965.
- Van Ham, Peter. 2001. "Europe's Postmodern Identity: A Critical Appraisal." *International Politics* 38: 229 – 252. doi: 10.1057/palgrave.ip.8892572.
- Vukasović, Dejana. 2020. *Constructing A (EU)ropean Identity: The Balkans and the Western Balkans as the Other*. Belgrade: Institute for Political Studies.
- Waeber, Ole. 2004. "Discursive Approaches." In *European Integration Theory*, eds. Antje Wiener and Thomas Diez, 197 – 215. Oxford: Oxford University Press.
- Walker, R.B.J. 2000. "Europe is Not Where it is Supposed to Be." In *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power Security Community*, eds. Morten Kelstrup and Michael Williams, 14 – 32. London and New York: Routledge.
- Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Whitman, Richard. 2006. "Road Map for a Route March? (De-)civilianizing through the EU's Security Strategy." *European Foreign Affairs Review* 11 (1): 1 – 15.

Dejana Vukasović
Institute for Political Studies, Belgrade

EUROPEAN UNION AS AN ACTOR IN INTERNATIONAL RELATIONS: THE POWER OF DISCOURSE

Resume

Many contemporary scholars use different concepts to describe the specific nature of the EU in international relations, in order to highlight the difference between the EU and other actors. Drawing on poststructuralist standpoint in international relations, the author of this paper argues that the identity of the EU as an international actor is not “naturally” given, but framed through discourse. Thus, the main aim of this paper is to analyse how certain representations underlie the production of identities as well as knowledge and how these representations make various courses of action possible. Discourse represents the key mechanism in the social construction of reality and in the definition of power relations in society. It does not merely describe the world, or transmit statements, but it gives meaning to and makes sense of “reality”. In this article, the author analyses two discourses of the self-representation of the EU in international relations: the EU as a community of values and the EU as a global actor. It is argued that the EU–self representation as a community of values and as a global actor produces the “knowledge” about superiority of the EU–self in relation to its external other enabling in this way the legitimacy of the representational practices. Meanings are produced by constructing a particular “truth” and “reality” that make various foreign policy practices possible. The author concludes that the hegemonization of the “inside” identity through foreign policy does not exclusively imply a clear-cut dichotomy with its “outside”. The construction of fluid and ambiguous frontiers between the EU–Self and its ambiguous, non-radical other(s) can also lead to the state-like, modern practices in relation to the other.

Keywords: EU, identity, power, actorness, discourse, poststructuralism, community of values, global actor

---

* Овај рад је примљен 1. новембра 2021. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. новембра 2021. године.